

ATLANT BRIEF

Rusland som stormagt

Verdens største land som en global, regional og intern stormagt i den aktuelle verdensorden

Cand.mag. Caroline Bilde Krogh-Jensen og ph.d.,
generalsekretær Lars Bangert Struwe

Februar 2017

Rusland som stormagt

Verdens største land som en global, regional og intern stormagt i den aktuelle verdensorden

Dette Atlant Brief viser, at Rusland agerer som en stormagt og forventer at blive behandlet som en sådan, hvilket omverdenen og særligt Vesten ifølge Rusland ikke gør. Briefet søger på baggrund af russiske og udenlandske kilder at forstå Rusland – uden nødvendigvis at acceptere det – for at skabe den nødvendige forståelse for Ruslands ageren, i den brede offentlighed såvel som politisk.

Ruslands stormagtsbegreb er ikke endimensionelt, men derimod præget af tre forskellige aktionsniveauer – det globale, det regionale og det interne. Det er nødvendigt at forstå Ruslands forskellige intentioner på disse tre fronter for at forstå moderne russisk politik.

Rusland ønsker global indflydelse, men det er i øjeblikket mere presserende at fastholde en regional stormagtsstatus, at opretholde national sammenhængskraft inden for føderationen og at forbedre økonomien. Stabilitet på det globale niveau er i høj grad afhængig af stabilitet på det regionale og interne niveau.

Formålet med dette brief er at bringe generelle konklusioner baseret på officiel russisk ageren, officielle erklæringer og holdninger i det russiske samfund. Formålet er ikke at foretage en værdimæssig vurdering

Atlantsammenslutningen 2017

Cand.mag. Caroline Bilde Krogh-Jensen og ph.d., generalsekretær Lars Bangert Struwe.

Policyforslag

Det globale niveau:

Hvis alle russiske trusler tages bogstaveligt, opnås der kun en uhensigtsmæssig retorisk eskalering, som kan få militære konsekvenser. Der bør tages højde for Ruslands markante brug af udenrigspolitiske budskaber til at understøtte interne agendaer. Rusland ønsker ikke en krig med Vesten. Årsagen til aggressive udenrigspolitiske udmeldinger er ofte at vise befolkningen en (falsk) krigsberedthed for at legitimere magthavernes position og for at fjerne fokus fra interne udfordringer.

Hvis der opnås betydelige fremskridt i våbenhviledialogerne vedrørende Ukraine og Syrien, bør det overvejes at genoptage Rusland i G8 og eventuelt at ophæve eller lempe sanktionerne. Dette bør indgå som element i forhandlingerne. Det er i alles interesse, at den russiske økonomi forbedres – men det skal ikke i sig selv være årsag til sanktionsophævelse.

Ruslands regionale fællesskaber bør anerkendes som formelle partnere i globale dialoger. Dette vil kunne bidrage til afspænding på nogle områder.

Det regionale niveau:

Trusselsniveauet i Østersøområdet er væsentligt forhøjet siden 2014. Det er altafgørende at fastholde en grundig monitorering af udviklingen i området. Det skal konsekvent understreges, at NATO ikke vil acceptere russisk aggression i Baltikum.

Udviklingen i Arktis skal følges nøje, da der er risiko for, at Rusland i fremtiden vil agere aggressivt i dette område for at fastholde sin stormagtsstatus.

Vesten bør anerkende Ruslands ambition om at fastholde indflydelse i og samarbejde med sit nære udland – uden at acceptere militære interventioner. Der bør i stedet iværksættes ligeværdig dialog med Ruslands relativt dysfunktionelle regionale fællesskaber – herunder SNG, CSTO, SCO og EAEU. Det er i Vestens interesse, at Ruslands institutionaliserede fællesskaber med de sydlige og østlige flanker bliver mere velfungerende, da det vil kunne bidrage til en bedre sikkerhedsbalance og måske på sigt reducere trusselsniveauet i Østeuropa og Østersøområdet.

Det interne niveau:

Det er nødvendigt at acceptere Ruslands ønske om indadtil at fastholde en stormagtsfortælling. Det bør ikke være en væsentlig vestlig prioritet at forsøge at ændre dette. Fokus bør i højere grad være på det globale og regionale niveau.

Ruslands evne til at fastholde denne fortælling svækkes ikke, men styrkes derimod af vestlig politisk fordømmelse. Det bør i stedet være en prioritet at fastholde og videreudvikle public diplomacy-initiativer.

Det er afgørende at fastholde forbindelser til det russiske civilsamfund, da de vil kunne styrke politiske og handelsmæssige forbindelser i tilfælde af en forbedret Ruslandsrelation.

Indledning

Der er en ubrudt russisk fortælling om Rusland som stormagt. Den går fra tsartiden over Sovjetunionen til nutidens Rusland.

Efter Sovjets sammenbrud var Rusland åben over for vestlig integration, men det skulle ikke ske på bekostning af en stormagtsstatus. Udenrigsminister Kozyrev sagde i 1994, at "Rusland er dømt til at forblive en stormagt"(1), og denne holdning er generelt uændret. "At være stor er en del af nationens genom"(2), lød det for nylig fra Putins personlige økonomiske rådgiver Sergej Karaganov. Det var derfor kontraproduktivt — omend muligvis rigtigt — da Obama i 2014 udtalte, at Rusland udelukkende er en regional stormagt(3).

Ruslands status som stormagt udgøres som historie af fortællinger på tre forskellige niveauer, hvilket også afspejles af aktuel politisk ageren. Disse niveauer bør skelnes fra hinanden, da de kan have en række indbyggede modsigelser. Man bør skelne mellem i hvert fald tre stormagtsniveauer: et globalt, et regionalt og et internt.

Det globale niveau

Ruslands vigtigste internationale medlemskab er FN's Sikkerhedsråd, hvor Rusland fortsat er permanent medlem og dermed har vetoret. I en række andre sammenhænge er Ruslands indflydelse dog blevet suspenderet som følge af Ukraine konflikten: G8 er blevet til G7 uden Rusland (marts 2014), al NATO's praktiske samarbejde med Rusland er annulleret (april 2014), og EU har indført skrappe økonomiske sanktioner over for Rusland (juli 2014).

Ved Sovjetunionens sammenbrud blev der ikke stillet spørgsmålstegn ved, hvorvidt Rusland var den retmæssige arvtager til Sovjetunionens position i internationale institutionaliserede fællesskaber. Rusland overtog Sovjetunionens medlemskab i FN og den permanente plads i Sikkerhedsrådet, medlemskabet i CSCE (fra 1994 OSCE), og Sovjetunionens diplomatiske repræsentationer i udlandet blev med ét russiske. Men det er den generelle russiske opfattelse, at Rusland ikke i praksis fik tildelt den stormagtsbetingede medindflydelse, man mente at have krav på.

Udenrigsminister Kozyrev opfordrede til, at man viskede tavlen ren og realiserede en ny al-europæisk sikkerhedsorden i CSCE-regi – hvilket Paris Charteret fra 1990 også var et forsøg på. Men i stedet blev NATO og EU de toneangivende institutioner. Afviklingen af Den Kolde Krig forløb asymmetrisk på den måde, at Østblokken blev opløst, mens vestlige institutioner ekspanderede. En udbredt vittighed beskrev Rusland som Burkina Faso med atommissiler(4) - en farlig blanding af militær råstyrke og intern kaos og forarmelse.

Umiddelbart efter Putins første indsættelse som præsident fulgte en periode med historisk gode relationer til Vesteuropa, som dog hurtigt blev umuliggjort af USA's, ifølge Rusland, egenrådige fremfærd i Irakkrigen. Rusland dyrkede herefter en politisk afstandtagen til Vesten, hvilket man særligt blev opmærksom på efter Putins tale på sikkerhedskonferencen i München i 2007, hvori OSCE, EU, FN og NATO omtales i skarpe fordømmende vendinger(5). Og NATOs udvidelse mod øst har også i høj grad været brugt til at styrke den generelle politiske afstandtagen til Vesten, som en russisk forsker har noteret: "*In all fairness, Russia was [...] overstating the NATO military threat, especially in public discussions and mass media. In fact, countering NATO has turned into a profitable product that guarantees more political capital and support from large societal segments*"(6).

I 2008 foreslog Rusland igen – nu med Medvedev som præsident – en ny europæisk sikkerhedsarkitektur med større lighed internt i Europa og mindre transatlantisk magt og amerikansk herredømme(7). Vesten reagerede ikke positivt, og senere samme år kølnedes det russisk-vestlige forhold yderligere som følge af Georgienkrigen. Siden har relationen været problematisk, og den gensidige afstandtagen er kun blevet dybere efter Ukraine konflikten begyndelse i 2014.

Globalt set er Rusland ikke en ideologisk interventionist. De seneste år har man i stigende grad forsøgt at obstruere vestlige agendaer, men ikke med en målsætning om at tilføre Vesten en alternativ politisk struktur eller værdisæt. I stedet er målet at sprede forvirring og skabe mistillid blandt borgere, institutioner og politikere i Europa og USA. Dette efterstræbes gennem stadigt mere intense kampe i medie- og informationsarenaen, hvilket ofte betegnes som en del af en hybrid krigsførsel med det formål at "[...] skabe uro, svække den interne sammenhængskraft og gøre det vanskeligt at tage beslutninger"(8).

Ruslands ønske om international indflydelse er ikke ledsaget af et ønske om global dominans, og Putin har i 2016 konstateret, at USA er verdens eneste supermagt(9) - hvilket dog ikke skal opfattes som en accept af dette. Rusland ønsker først og fremmest at opnå en global politisk og sikkerhedsmæssig symmetri - et ønske, som Vesten ifølge Rusland bevidst har obstrueret siden 1991.

Det regionale niveau

Fra et vestligt synspunkt har Rusland fire væsentlige regionale aktionsområder: Baltikum, Arktis, Ukraine og det øvrige "nære udland" – det sidste er en uformel samlebetegnelse for de sovjetrepublikker, der opnåede selvstændighed efter unionens sammenbrud, og som har haft en langvarig historisk tilknytning til Rusland.

Baltikum

Trusselsniveauet i Baltikum er væsentligt forhøjet siden 2014 – ikke på grund af konkret russisk ageren, men fordi særligt de baltiske stater selv frygter, at Rusland vil bruge beskyttelse af sine regionale mindretal som påskud for at intervenere regionalt, jf. Krim-annekteringen og konflikten i Østukraine. Rusland har næppe planer om at intervenere i Baltikum, men visse studier peger på, at Rusland meget hurtigt ville kunne sætte sig på centrale dele af Baltikum(10). Bekymringerne i de baltiske lande bliver samtidigt ikke mindre af, at der er sået tvivl om Trumps vilje til at leve op til NATO's artikel 5, den såkaldte musketéred.

Arktis

Rusland mener entydigt at have krav på en stormagtsstatus i det arktiske område. Med hensyn til Arktis har antagelsen alligevel længe været, at Rusland også i fremtiden har til hensigt at overholde international lovgivning og søge dialog frem for konfrontation. Rusland mangler investeringer og teknisk knowhow for at kunne udnytte de arktiske naturressourcer, der er afgørende for Ruslands muligheder for indflydelse og økonomisk gevinst i området, hvilket taler for, at Rusland vil satse på diplomati, dialog og fredeligt samarbejde(11). Ifølge en ny rapport fra Forsvarets Efterretningstjeneste er der dog risiko for fremtidig russisk aggression: *"Rigsfællesskabet står over for en udfordring, hvis Rusland som forventet får svar på sin submission til FNs Sokkelkommission inden Rigsfællesskabet. Der er tale om en periode, som kan vare fem til ti år. Alle parter er enige om at følge international ret, men der vil være en risiko for, at Rusland i løbet af denne periode vil anse kommissionens anbefalinger for endelige, hvis de støtter de russiske krav..."*(12)

Ukraine

Den første russiske statsdannelse fandt sted i det 9. århundrede omkring Kiev i det nuværende Ukraine. Den russiske fortælling om Ukraine drejer sig således særligt om, at de to lande har et historisk og åndeligt skæbnefællesskab, som er mange hundrede år ældre end de statsgrænser, der fastsattes efter Sovjets sammenbrud på baggrund af unionens mere ubetydelige republikgrænser. I den ukrainske fortælling om Ukraine fremhæves dette skæbnefællesskab også ofte, hvorfor ikke-separatistiske ukrainere betragter Ruslands intervention som en aggression fra et broderfolk.

Krisen i Ukraine har svækket Rusland økonomisk og politisk både som en global og regional stormagt, men har samtidig også, lidt paradoksalt, styrket Ruslands tilstedeværelse i internationale forhandlinger: Rusland er en af konfliktens væsentligste aggressorer, men en fred kan stadig ikke faciliteres uden Ruslands deltagelse.

Det nære udland

Den postsovjetske territoriale rekonfiguration af den russiske stat er et nationalt traume. Sovjets opløsning ses af mange som et russisk territorietab snarere end opløsningen af en union med ligeværdige republikker. Før revolutionen i 1917 var Turkestan (de nuværende fem centralasiatiske stater), Transkaukasien (det nuværende Georgien, Armenien og Aserbajdsjan) og størstedelen af det baltiske territorium underlagt Det Russiske Imperium. Og selvom alle nationaliteter og republikker i Sovetunionen formelt var ligestillede, var den russiske sovjetrepublik i praksis stærkt overlegen – politisk, kulturelt og økonomisk. De historiske bånd til det nære udland er helt grundlæggende i den russiske selvforståelse, og dette har man i post-sovjet forsøgt at opretholde gennem forskellige institutionaliserede fællesskaber. I erkendelse af, at en meningsfuld integration i vestlige fællesskaber ikke er hverken mulig eller ønskelig, bruges disse alliancefællesskaber i dag til at forsøge at skabe politisk, økonomisk og militær modvægt til vestlige ditto.

Rusland har regionalt fire store institutionaliserede fællesskaber, som sjældent omtales i vestlig sammenhæng, men som bør tildeles større opmærksomhed. Det generelle billede er, at ingen af disse i dag er velfungerende, og at Rusland har entydig dominans (med undtagelse af SCO, som også omfatter Kina). Fællesskaberne har på forskellig vis søgt dialog med EU og NATO, som dog foretrækker bilateralt samarbejde med regionens stater(13). Rusland betragter dette som en politisk afvisning og et forsøg på at skade russisk regional indflydelse.

Ruslands regionale fællesskaber:

- Fællesskabet af Uafhængige Stater – SNG. Grundlagt i 1991. Formål: at opretholde et post-sovjetisk fællesskab omkring militære, økonomiske og politiske spørgsmål. Nuv. medlemmer: tidl. Sovjetrepublikker med undtagelse af Georgien, Ukraine, Turkmenistan og Baltikum.
- Collective Security Treaty Organization - CSTO. Militæralliance grundlagt 2002 (som afløser for SNG's Collective Security Treaty fra 1992). Formål: at overtage og styrke SNG's militære samarbejde, at genetablere Ruslands geopolitiske position og regionale indflydelse, at bekæmpe terrorisme og separatisme og – senere – at undgå vestlig indblanding af frygt for nye farverevolutioner, jf. Ukraine, Georgien og Kirgisistan(14). Nuv. medlemmer: Rusland, Hviderusland, Kazakhstan, Kirgisistan, Armenien, Tadsjikistan. Observatørlande: Serbien og Afghanistan. Har observatørstatus i FN's Generalforsamling.
- Shanghai Cooperation Organization – SCO . Grundlagt 1996. Formål: regionalt samarbejde om sikkerhed og anti-terrorisme. Medlemmer: Rusland, Kina, Kazakhstan, Tadsjikistan, Kirgisistan, Uzbekistan, Pakistan, Indien.
- Den Eurasiske Økonomiske Union – EAEU. Grundlagt 2015. Formål: tættere økonomisk integration, fællesmarked og fri bevægelighed af varer, kapital og arbejdskraft. Medlemmer: Rusland, Hviderusland, Kazakhstan, Kirgisistan og Armenien.

SNG er med årene blevet mindre betydningsfuld på grund af divergerende reformpolitik samt økonomiske og politiske kriser i alle medlemsstater. Samarbejdet var desuden fra starten præget af uenighed som følge af en række uløste konflikter: Nagorno-Karabakh, Sydossetien, Abkhasien, Transnistria og Tadsjikistan(15). Erkendelsen af, at et bredt militært samarbejde i SNG-regi var umuligt, var en af årsagerne til oprettelsen af CSTO.

Militæralliancen CSTO har aldrig været engageret i seriøs international konfliktløsning(16). CSTO's Artikel 4 er i princippet et modstykke til NATO's Artikel 5, hvor et væbnet angreb på ét medlemsland skal betragtes som et angreb mod alle og dermed kræver fælles forsvar. Men der er ingen enighed om, hvad man i CSTO skal foretage sig, hvis fx Krim angribes af ukrainske tropper – hvilket ifølge Rusland skete for nylig(17). CSTO's primære aktivitet er fælles militærøvelser.

I 1996 oprettedes Shanghai Five af Kina, Kazakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan og Rusland. Siden er Usbekistan kommet til, og Indien og Pakistan forventes snart at blive optaget som fuldgyldige medlemmer. Organisationen bærer med de nye medlemmer i dag navnet SCO, men medlemslandenes nationale interesser adskiller sig væsentligt fra hinanden. Oprindeligt var organisationen primært et bilateralt samarbejde mellem Kina og Rusland, hvilket dog kompliceredes af, at Rusland ønskede et sikkerhedssamarbejde, mens Kina søgte en handelsunion. SCO-samarbejdet er fortsat relativt retningsløst og synes at være en platform for udveksling af gode intentioner snarere end frugtbart multilateralt samarbejde(18).

EAEU – som ideelt set skal være en eurasiske pendant til EU – udspringer af en toldunion fra 2010 mellem Rusland, Hviderusland og Kazakhstan. Formålet med EAEU er at afløse det stadig mindre velfungerende økonomiske samarbejde i SNG-regi. På papiret er unionen udelukkende økonomisk, og ikke politisk(19), men der er ingen tvivl om, at den for Rusland har storpolitisk betydning: en stor og stabil union vil styrke Ruslands stormagtstatus både regionalt og globalt. Det forklarer også, at Armeniens og Kirgisistans medlemskab blev hastevedtaget på trods af, at landene ikke opfylder økonomiske og juridiske krav(20).

Georgienkrigen i 2008 medførte et vendepunkt i Ruslands og Vestens indbyrdes forhold. For første gang siden Den Kolde Krig intervererede Rusland på fremmed territorium. Krigen skal blandt andet ses som en russisk reaktion på NATO's udvidelse i Baltikum og tilnærmelserne til Ukraine og Georgien, og resultatet blev en vestlig indrømmelse af russiske interessesfærer i det nære udland(21). Og sammen med USA's finansielle nedsmeltning og Kinas stigende globale indflydelse markerede Georgienkrigen ifølge mange en overgang fra global unipolaritet med amerikansk hegemoni til en multipolær verdensorden med regionale stormagter og interessesfærer. På den måde kan Georgienkrigen ses som begyndelsen på en post-amerikansk verdensorden.

I takt med Ruslands vestlige disintegration er behovet for velfungerende regionale fællesskaber steget. Fællesskabernes succes afhænger dog i høj grad af, at Vesten anerkender dem som ligeværdige dialogpartnere, hvilket på nuværende tidspunkt ikke er tilfældet. Vesten foretrækker stadig bilateralt samarbejde i regionen.

CSTO's seks statsledere samt generalsekretær Nikolai Bordjuzja. Foto: [Kremls hjemmeside](#).

Det interne niveau

Det interne niveau

Dette niveau har ikke direkte at gøre med Ruslands eksterne indflydelsesmuligheder, men handler derimod om den fortælling om den russiske stat, som staten selv opbygger indadtil.

Ruslands mulighed for internt at kunne opfattes som en stormagt hænger for Putin tæt sammen med muligheden for at skabe sammenhængskraft og samlende narrativer i hele Den Russiske Føderation. Det er naturligvis en udfordring, når staten rummer op mod 190 etniske grupper, som taler et tilsvarende stort antal sprog. Ruslands grundlag for en national identitet er voldsomt usammenhængende, og landet er blevet karakteriseret som *"a state trying to create a nation, rather than a nation building a state"* (22).

Den interne diversitet er både en fordel og en ulempe i opbyggelsen af en stormagtsbaseret national identitet.

Fordelen er, at man i anti-vestlig ånd kan demonstrere, at multikulturalisme er mulig, og at man tager afstand fra nationalstatsprincippet. Dette er ikke et nyt fænomen, men trækker bl.a. på eurasianismen – en politisk bevægelse fra 1920'erne, som bygger på en idé om en politisk og kulturel "Sonderweg" for Rusland, hvilket betyder, at Rusland betragtes som væsensforskellig fra både Europa og Asien frem for en sammenblanding af disse to. Eurasianismen er blevet reaktualiseret efter Sovjet og bygger nu på en antagelse af kulturel samhørighed og historisk skæbnefællesskab mellem folkeslagene fra de tidligere sovjetrepublikker.

En ulempe er dog, at *"de regionale identiteter er i så hastig fremmarch, at de overhaler den overordnede russisk-nationale identitetsdannelse"*(23), som nyere russisk forskning peger på. I et sikkerhedsperspektiv kunne konsekvensen af dette blive stigende illoyalitet og måske endda separatisme og terrorisme, og det er tydeligt, at en indenrigspolitisk kerneprioritet for Kreml er at fastholde fuld kontrol af regionerne. Dette har tilskyndet til en række initiativer til styrkelse af den regionale sammenhængskraft, fx implementeringen af Den Nationale Etniske Strategi i 2016(24), i hvilken forbindelse Putin udtalte, at *"I vores land, som historisk har udviklet sig som et fælles hjem for hundredvis af forskellige folk og etniske grupper, er den interetniske harmoni en åbenlys prioritet og en essentiel betingelse for vores lands eksistens"*(25).

Identitetsopbyggelsen har været på agendaen siden Sovjets sammenbrud, men særligt Putin har taget opgaven på sig og har formået at styrke Ruslands ontologiske sikkerhed. Der er ikke længere intern tvivl om, at Rusland er og skal være *stort*, og at Ruslands egenart er betydelig – idéer, der ikke var fremherskende i Jeltsins 1990'ere(26).

Stormagtsfortællingens holdbarhed hænger tæt sammen med Ruslands evne til at skabe en forestilling om uafhængighed af Vesten. Her har Ruslands modsanktioner i form af en handelsembargo spillet en væsentlig rolle, da man herigennem styrker ideen om et selvforsynende, uafhængigt og dermed stærkt Rusland. Embargoen har ganske vist haft en positiv effekt på det russiske landbrug og har styrket udbuddet af lokalproducerede råvarer, men faktum er, at Rusland fortsat er dybt økonomisk afhængig af Vesten, ikke mindst mht. afsætning af olie og gas.

Putins politik: dobbeltmoral eller dualisme?

Putins politiske ageren er af en russisk kommentator blevet betegnet som fundamentalt dualistisk(27). Han har en evne og vilje til efter forgodtbefindende at tilpasse sine budskaber en given situation og publikum – uagtet at hans samlede kommunikation derved bliver usammenhængende eller ligefrem selvmodsigende. Når han taler til folket, fremstår han som en patriotisk slavofil, mens han i internationale sammenhænge ofte tidligere har vist sig som en vestlig liberal.

Selvmodsigelserne har undertiden karakter af indiskutable usandheder – som det var tilfældet i foråret 2014, hvor tropperne på Krim i Putins udtalelser ændrede status fra lokale frivillige til russiske væbnede styrker på meget kort tid. Noget, som knap fik opmærksomhed i russiske medier.

Putin har ganske rigtigt *evnen* og *viljen* til at omgås sandheden lemfældigt, men grunden til, at det ikke reducerer hans legitimitet som magthaver er først og fremmest, at han allerede besidder netop *magten* til at gøre det. Kontrafaktualitet er ikke noget, enhver er berettiget til at benytte sig af, men hvis éns magt er velkonsolideret, kan løgnagtighed bruges forsætligt til at signalere over for partnere og modstandere, at man er bevidst om sin magtposition, og at man har format til at benytte sig af den – hvilket ligefrem kan betragtes som et tegn på ansvarlig politisk adfærd i en russisk logik.

Hvor den romerske retfærdighedsgudinde Justitia ofte afbildes med bind for øjnene for at understrege, at et grundlæggende vestligt retsprincip er lighed for loven, findes der i Rusland en væsentligt anderledes opfattelse af lov og magt. Her er det magten, der definerer loven, og ikke omvendt(28). Det russiske rationale er, at der er og skal være forskel på folk, hvorfor det virker helt omsonst, at forskellige mennesker skulle underlægges den samme tolkning af loven – både moralsk og juridisk. I vestlig optik virker dette dybt uretfærdigt og dobbeltmoralisk. Men i Rusland ses det som et vilkår for at kunne være en stormagt, eller i hvert fald en magt kendetegnet ved *storhed* på den ene eller anden måde.

Dette kan også bidrage til at forklare den politiske oppositions trange kår og manglende resonans i befolkningen. Årsagen til folks modvilje mod at stemme på oppositionspartier har ikke så meget at gøre med uenighed i deres politiske programmer, som det har at gøre med, at politiske programmer uden et allerede eksisterende magtgrundlag ikke giver mening i en russisk virkelighed.

Det, man kunne kalde dobbeltmoral, er også tilstede i den aktuelle fortolkning og brug af historien. Det officielle Ruslands forhold til sin egen historie er tilsyneladende dybt selvmodsigende: hvordan hænger det fx sammen, at Stalin tilbedes som sejrherren i Anden Verdenskrig, samtidig med, at Putin personligt har annonceret indstiftelsen af Moskvas første store monument til minde om ofre for Stalintidens politiske terror?(29) Og hvordan skal det forstås, at der snart åbner et Jeltsin-museum i Moskva(30), når Kreml indædt bekæmper de liberale værdier og principper, som Rusland tilnærmede sig i Jeltsintiden? Sådanne tilfælde viser, at den russiske historie er ekstremt plastisk i magthavernes hænder. Historiske begivenheder og perioder kan vinkles på vidt forskellig vis, så længe fremhævelsen af Ruslands storhed er tilstede – og her kan der enten fokuseres på fordums storhed eller på nutidens storhed og korrektion af historiske fejltagelser.

Både historiske og aktuelle begivenheder er voldsomt adaptérbare, og en udbredt vestlig observation er bl.a. derfor, at Putin er en opportunistisk taktiker snarere end en dygtig strateg(31). Denne antagelse er også tilstede i Rusland. Mikhail Zygar, tidligere chefredaktør for den oppositionelle TV-kanal Dozjd, udgav i 2016 bogen *Vsja Kremljovskaja Rat* (All The Kremlin's Men), som er blevet en bestseller i Rusland. Bogen bygger på talrige interviews med højtstående medlemmer af Præsidentadministrationen og Dumaen, som "[...] *afslører en mangel på nogen plan eller klar strategi hos Putin og hans omgivelser. Alt, hvad der foregår, er taktiske skridt eller operative reaktioner på ydre aggressioner, og de fører ikke mod noget endemål*"(32).

Det er nærliggende at tænke, at den taktiske fremgangsmåde tages i brug af mangel på bedre, fordi man ikke evner at tænke og agere strategisk. Men der er også den mulighed, at Putin helt bevidst vælger at undgå en tydelig strategi, ideologi eller doktrin. Det gør ham langt mere politisk agil og fleksibel og i stand til at akkumulere troværdighed på mange forskellige fronter. Denne taktik gør det desuden vanskeligt for særligt vestlige, men også russiske, observatører at afkode Putins udtalelser og handlinger og at forudsige udviklingen – endnu engang noget, der tjener Putins sag.

Det hybride, som ofte bruges til at betegne Ruslands militære fremfærd, er ikke kun aktuel i forsvarssammenhæng, men er også kendetegnede for Putins politik og for hele det russiske samfund og hænger tæt sammen med den politiske dualisme. I Rusland opererer man ikke med klare grænser mellem det statslige og det private, mellem det militære og det civile eller mellem det lovlige og ulovlige(33).

Foto: Kremls hjemmeside, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796>

Vesten som eksistentiel trussel

Det anstrengte russiske forhold til Vesten kan ikke blot betragtes som en tilbagevenden til den tilstand og tankegang, der kendetegnede Den Kolde Krig. Den vestlige antipati har rødder længere tilbage i historien og har for Rusland ikke kun angået åndelige og ideologiske forskelle, men i høj grad også national sikkerhed. Rusland har i sin moderne historie deltaget i krige på alle sine geografiske flanker og har ganske vist lidt svidende nederlag mod øst (fx i Den Russisk-Japanske Krig 1904-05). Men de angreb, der har truet med at medføre selve statens opløsning, er alle kommet vestfra – ifl. den aktuelle udlægning af historien. Der er her tale om Den Polsk-Russiske Krig (1605-18), den franske invasion af Rusland under Napoleonskrigene (1812) samt Første og Anden Verdenskrig. Dette har givet anledning til et nationalt narrativ der tager udgangspunkt i, at Vesten historisk set har udnyttet Ruslands lejlighedsvis svaghed og blot afventer en anledning til at gøre det igen og dermed svække Ruslands stormagtsstatus.

Der er stor forskel på, om Rusland reelt frygter en ultimativ militær udnyttelse af sin nuværende svaghed, eller om frygten konstrueres for at legitimere en stærk centralmagt og understrege behovet for opretholdelsen af en stormagtsstatus. Der synes at være tale om det sidste. Rusland ønsker ikke en krig med Vesten – det ville blive katastrofalt for dem selv –, men man forsøger med alle midler at skabe krigsfrygt i befolkningen. 29. september hed det i en officiel erklæring fra Det Russiske Udenrigsministerium, at Vestens strategi "*indbefatter [...] en balancegang på kanten af atomkrig*"(34). Denne frygtindgydelse er ikke kun retorisk, men afspejles også af konkret praksis. I oktober 2016 gennemførtes en massiv beredskabsøvelse i hele Rusland, som eftersigende involverede hele 40 millioner civile, hvor formålet var at forberede sig på sikkerhedsprocedurer i tilfælde af en atomkrig(35). Derudover er man mange steder i gang med at sikre adgang til beskyttelsesrum, fordi man "*forbereder sig på det værste og på realiteterne*"(36), som det er blevet noteret i et statsvenligt medie.

Et væsentligt ideologisk element i Putins Rusland er anti-amerikanismen – men det betyder langt fra, at man køligt ignorerer USA. Interessen for det amerikanske præsidentvalg 2016 var enorm og var genstand for bred mediedækning og utallige rundspørgeundersøgelser, hvilket en kritisk journalist bemærkede i et åbent brev til Putin umiddelbart efter valget: "*Den utrolige interesse for valget i et fremmed land siger noget om, hvor afhængige vi er af dette land*"(37).

Den nationale sikkerhedsstrategi

Ruslands nationale sikkerhedsstrategi fornys med ca. fem års mellemrum efter behov. Den aktuelt gældende udgave blev vedtaget 31. december 2015(38). Dokumentet indeholder brede retningslinjer for beskyttelse af nationale interesser og for opretholdelse af borgernes, samfundets og statens sikkerhed og giver dermed væsentlig indsigt i Ruslands syn på sig selv og omverdenen.

I strategien fastslås det, at den moderne verden er multipolær, og at det er sådan, det bør være. Påfaldende er det derfor, at den russiske udenrigspolitik stort set udelukkende betragtes i et bipolar perspektiv: her er det en potentiel konfrontation med USA og NATO, der fremhæves. Kina omtales fx kun overfladisk som en vigtig samarbejdspartner, bilateralt og i bl.a. BRIKS-regi – hvilket skal ses som et tegn på, at Ruslands forhold til Kina er ret komplekst.

Forholdet til NATO er således det vigtigste udenrigspolitiske tema i sikkerhedsstrategien, og det er særligt vigtigt at bemærke ordvalget: NATO omtales som en 'trussel' - *ugroza*. Dette er en vigtig forskel fra den i 2014 vedtagne militærdoktrin, hvor NATO blot omtales som en 'fare' - *opasnost*. I den officielle russiske bevidsthed er en direkte konfrontation med NATO altså blevet en smule mere sandsynlig – det er i hvert fald det, man forsøger at signalere.

Hvorvidt Rusland kan betegnes som en stormagt behandles ikke direkte i dokumentet. Kun ét sted nævnes ordet *mirovaja derzjava* - omtrent "global stormagt" -, og kun som noget, der efterstræbes på længere sigt. Ruslands ønske om global indflydelse er dog ikke til at tage fejl af, og det noteres samtidig, at verdens stater generelt (og dermed også Rusland) intensiverer anstrengelserne for at opnå dette: "*I kampen for indflydelse på den internationale arena har man aktiveret hele spektret af politiske, økonomiske og informationsmæssige instrumenter. Specialtjenesters potentiale udnyttes stadig mere aktivt*"(39).

Den nationale sikkerhedsstrategi behandler ikke kun udenrigspolitiske forhold, men skuer også indad. Der rettes opmærksomhed mod videnskab, kultur, miljø og sundhed og mod mere diffuse og uddybede parametre som åndeligt-moralske værdier og borgernes livskvalitet. Strategien har i det hele taget stort fokus på menneskelig og kulturel kapital. Dette er med til at understrege den russiske stat som en holistisk og hybrid størrelse, der ser det som sin opgave at holde hele samfundet sundt, fleksibelt og loyalt – fra individniveau til de øverste institutionsniveauer.

Den nationale sikkerhedsstrategi fra 2015 er væsentligt mere værdipolitisk end den forrige udgave fra 2009. Dette stemmer overens med den generelle indenrigspolitiske udvikling. Siden begyndelsen af Putins tredje præsidentperiode i 2012 har magten i Rusland fået et stadigt større behov for at legitimere sig symbolsk frem for materielt – 00'ernes økonomiske opsving og forbedrede velfærd er nu væk, og der søges andre legitimeringsgrundlag. Her er fortællingen om Rusland som en stormagt og magthavernes vilje til at kæmpe for at fastholde dette langt det væsentligste.

Den nationale sikkerhedsstrategi rummer en gennemgående erkendelse af, at realiseringen af Ruslands ambitioner begrænses af både eksterne og interne faktorer. Af de tre stormagtsniveauer er det interne den mest tydelige i strategien.

Intern opinion

I november 2015 gennemførte det anerkendte analyseinstitut Levada en rundspørge, som skulle afklare befolkningens syn på Rusland som stormagt. 65% mente, at Rusland er en stormagt, mens 25% svarede nej(40). For fire år siden viste en tilsvarende undersøgelse en 50/50-fordeling, mens der i 1999 kun var 31%, der beskrev Rusland som en stormagt. I juni 2016 gennemførte analyseinstituttet VTsIOM – Russian Public Opinion Research Center – en tilsvarende rundspørge med et ganske andet resultat(41). 75% af de adspurgte betragter Ruslands indflydelse på den globale arena som stor, men kun 26% vurderer Rusland som en stormagt på nuværende tidspunkt. 49% mener dog, at Rusland snart vil kunne opnå denne status.

I begge rundspørger blev det også undersøgt, hvordan befolkningen opfatter stormagtsbegrebet. Hos VTsIOM er de mest udbredte svar (38% og 37%), at Rusland skal sikre borgernes velfærd og modernisere økonomien. Dvs. indenrigspolitiske anliggender. Færre (26%) peger på vigtigheden af stærke væbnede styrker, og endnu færre (11%) mener, at Rusland i højere grad skal deltage i reguleringen af internationale konflikter. Levadas undersøgelse viser, at 64% vurderer borgernes velstand som en vigtig stormagtsdefinition. 51% peger på militær magt og tilstedeværelse af atomvåben, mens kun 20% mener, at global autoritet er væsentlig for Ruslands stormagtsstatus.

Udenrigspolitiske anliggender vurderes altså i begge undersøgelser som mindre væsentlige i jagten på stormagtsstatus, end indenrigspolitiske. Desperationen over den katastrofale russiske økonomi bekymrer tilsyneladende befolkningen mere, end hvorvidt Rusland er en global stormagt. Og skal man tro en nylig prognose fra Ministeriet for Økonomisk Udvikling, er der ikke udsigt til, at kilden til denne desperation vil forsvinde foreløbig: indtil 2035 vil den russiske levestandard ifl. prognosen ikke blive forbedret mærkbart(42).

Dette fokus på interne problemer afspejles også i intellektuelle diskussioner. Dmitrij Trenin, direktør for tænketanken Carnegie Moscow Center, udtalte i en russisk debat i juni 2015, at *"Rusland er nødt til at tænke mindre på den globale orden og i stedet fokusere på sine egne problemer. Landets økonomiske og demografiske potentiale er i en global målestok fuldstændig ubetydelig"*(43). Fra officiel side er der dog i Rusland ringe fokus på intern problemløsning - selvom behovet for dette understreges både af den offentlige opinion, eksperter, debattører og ikke mindst den nationale sikkerhedsstrategi.

"Hvad mener du, er Rusland en stormagt i dag?" Vedomosti 29.11.2015 (40)

Konklusioner

Rusland vil og skal betragtes som en stormagt, men i en traditionel stormagtsforståelse er det en skrøbelig én af slagsen, og Ruslands hårde kurs over for Vesten kan ses som " *en defensivt begrundet offensiv*"(44).

Vigtigst for Rusland er det interne stormagtsniveau – fortællingen om, at Rusland er en stormagt. Dette er nemlig en betingelse for, at Rusland kan forfølge sine stormagtsaspirationer regionalt og globalt. Det er også på det interne niveau, Rusland i øjeblikket klarer sig bedst. I det nære udland er Ruslands regionale stormagtsstatus anerkendt, men globalt har hverken Rusland i sig selv eller gennem sine regionale fællesskaber den indflydelse, man mener at have krav på.

Hvor Putins magt i den første præsidentperiode først og fremmest var baseret på materiel legitimitet, ses det nu, at magten i stigende grad må legitimere sig symbolsk. Fortællingen om, at det hele er Vestens skyld, er fortsat holdbar i Rusland og styrker i høj grad det interne stormagtsniveau.

Samtidig må man ikke undervurdere, at Rusland har været gennem værre katastrofer end den nuværende politiske og økonomiske krise. Befolkningen er parat til at udholde mere end de fleste andre, hvilket betyder, at staten er i stand til at fastholde et stormagtsfokus på bekostning af problemløsning på andre områder.

Der er kraftig uoverensstemmelse mellem opfattelsen af Ruslands stormagtsstatus globalt, regionalt og internt. Spørgsmålet er, hvor længe denne mangel på en fælles opfattelse af verdens største land kan vare ved uden at føre til yderligere eskalering, og hvordan man med dette vilkår kan iværksætte politisk dialog og forhandlinger.

Parade på Den Røde Plads i anledning af 70-året for sejren i Anden Verdenskrig. Foto: Kremles hjemmeside, <http://kremlin.ru/events/president/news/18089>

Referencer

1. Andrej Tsygankov (2013). *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. Rowman & Littlefield.
2. Sergej Karaganov (7. juli 2016). (oversat: Storhedens anatomi). *Argumenty i fakty*. http://www.aif.ru/politics/opinion/anatomiya_velichiya
3. Julian Borger (25. marts 2014). "Barack Obama: Russia is a regional power showing weakness over Ukraine". *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/25/barack-obama-russia-regional-power-ukraine-weakness>
4. Emil Lisborg (2016). "Hold vinduet åbent. En rapport om de kritiske tilstande i relationerne mellem Rusland og Vesten". *RIKO - Rådet for International Konfliktløsning*. <http://riko.nu/wp-content/uploads/sites/11925/2016/10/Ruslandsrapport.-Hold-vinduet-a%CC%8Abent-1-1.pdf>
5. Kremlin.ru (20. februar 2007). "Speech and the following discussion at the Munich conference on security policy". <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
6. Ivan Timofejev (9. januar 2017). "Russia and the West: The New Normal". *Russian International Affairs Council*. http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=8540#top-c...
7. Agnieszka Nowak (2009). "A new European security architecture?". *Opinion Seguridad*.
8. Flemming Splidsboel (2016). "Russisk hybridkrig. Fremtidens krig er i fuld gang". *DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier*. http://pure.diis.dk/ws/files/447424/DIIS_PB_Russisk_Hybridkrig_2016_web.pdf
9. Anonym (17. juni 2016). "Putin nazval SSJA jedinstvennoj sverkhderzjavoju" (Putin kalder USA den eneste supermagt). *Lenta*. <https://lenta.ru/news/2016/06/17/obamathegreat/>
10. David A. Shlapak & Michael W. Johnson (2016). "Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics". *RAND Corporation*. http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html
11. Edith Lauglo Endsjo (december 2016). "Magtkampen i arktis". *Ræson*.
12. Andreas Krog (27. november 2016). "FE: Arktis kan skabe dansk-russisk uro". *Arktisk Nyt*. <http://www.arktisknyt.dk/2016/11/27/fe-arktisk-kan-skabe-dansk-russisk-uro/>
13. Aliaksei Kazharski (12. februar 2015). "Is Putin Winning the Recognition Game? Is the Eurasian Union Back on the Table?". *PONARS Eurasia*. <http://www.ponarseurasia.org/node/7493>
14. Karsten J. Møller (2007). "Collective Security Treaty Organization – en russisk domineret forsvarsorganisation i udvikling?" *DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier*. http://pure.diis.dk/ws/files/57947/kjm_CSTO.pdf
15. Karsten J. Møller (2007). "Collective Security Treaty Organization – en russisk domineret forsvarsorganisation i udvikling?" *DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier*. http://pure.diis.dk/ws/files/57947/kjm_CSTO.pdf

Referencer

16. Albert Hayrapetyan (8. september 2016). "Why the Collective Security Treaty Organization is a pale replica of NATO". *Russia Direct*. <http://www.russia-direct.org/opinion/why-collective-security-treaty-organization-just-pale-replica-nato>
17. Ekaterina Grobman (17. august 2016). "Did a Ukrainian sabotage operation in Crimea really happen?". *Russia Direct*. <http://www.russia-direct.org/analysis/did-ukrainian-sabotage-operation-crimea-really-happen>
18. Catherine Putz (24. juni 2016). "What's Happening at the SCO Summit 2016?? Depends on who you ask". *The Diplomat*. <http://thediplomat.com/2016/06/whats-happening-at-the-2016-sco-summit-in-uzbekistan-depends-on-who-you-ask/>
19. Neil MacFarquhar (29. maj 2014). "Russia and 2 Neighbors Form Economic Union That Has a Ukrainian-size Hole". *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2014/05/30/world/europe/putin-signs-economic-alliance-with-presidents-of-kazakhstan-and-belarus.html?_r=1
20. Anonym (24. juli 2015). "The Brutal Reality of the Kremlin's "Integration Meanings"". *Borysfen Intel*. <http://bintel.com.ua/en/article/ufa2015/>
21. Hans Mouritzen (2012). "Forklaring af udenrigspolitik". *IP i praksis*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
22. John O'Loughlin & Paul F. Talbot (2013). "Where in the World is Russia? Geopolitical Perceptions and Preferences of Ordinary Russians". *Eurasian Geography and Economics*. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.2747/1538-7216.46.1.23?needAccess=true>
23. Mette Skak (2016). "Ruslands traditionelle værdier og politiske kultur". *Tidsskriftet Udenrigs*. Det Udenrigspolitiske Selskab.
24. Kremlin.ru (31. oktober 2016). "Meeting of the Council for Interethnic Relations". <http://en.kremlin.ru/events/president/news/53173>
25. Kremlin.ru (31. oktober 2016). "Meeting of the Council for Interethnic Relations". <http://en.kremlin.ru/events/president/news/53173>
26. Donald Winchester (2008). "Russia's Identity Crisis". *Vision*. <https://www.vision.org/visionmedia/current-events-politics-russian-identity/5814.aspx>
27. Natalja Rumartjuk (28. oktober 2016). "Dualizm Putina v politike" (Putins politiske dualisme). *Polititjeskoje Obozrenije*. <http://politobzor.net/show-110774-dualizm-putina-v-politike.html>
28. Marjana Torotjesjnikova (27. februar 2007). "Zakony i zakonotvortsy: dvojakoe tolkovanie rossijskikh zakonov" (Love og lovgivere: dobbeltfortolkningen af Ruslands love). *Radio Svoboda*. <http://www.svoboda.org/a/380084.html>
29. Anonym (30. september 2015). "Putin raspordjadsja vozvesti "Stenu skorbi" v Moskve" (Putin planlægger at opføre en "Grædemur" i Moskva). *Vedomosti*. <http://www.vedomosti.ru/politics/news/2015/09/30/610900-stenu-skorbi>

Referencer

30. Anonym (28. september 2016). "V Moskve otkrojut filial Jeltsin-tsentra" (I Moskva åbner en filial af Jeltsincentret). Lenta. https://lenta.ru/news/2016/09/28/yeltsin_center/
31. Janusz Bugajski & Margarita Assenova (2016) Eurasian Disunion. Russia's Vulnerable Flanks. The Jamestown Foundation. <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2016/06/Eurasian-Disunion2.pdf>
32. Mikhail Zygar (2016). *All The Kremlin's Men*. Public Affairs Books.
33. Mark Galeotti (6. december 2016). "Russia's Hybrid War as a Byproduct of af Hybrid State". *War On The Rocks*. <http://warontherocks.com/2016/12/russias-hybrid-war-as-a-byproduct-of-a-hybrid-state/>
34. Mid.ru, Udenrigsministeriet (29. september 2016). (oversat: Kommentar fra Udenrigsministeriets informations- og presseafdeling i forbindelse med USA's forsvarsministers udtalelser om atomar kontrol). http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2478696
35. Michael Khodarkovsky (26. oktober 2016). "Playing With Fear: Russia's War Card". *New York Times*. <http://www.nytimes.com/2016/10/27/opinion/playing-with-fear-russias-war-card.html>
36. Irina Alksnis (3. oktober 2016). (oversat: Forberedelserne til en atomkrig kan være en måde at forhindre den på). *Vzgljad*. <http://www.vz.ru/politics/2016/10/3/836000.html>
37. Aleksandr Minkin (9. november 2016). (oversat: Rusland er 146% sikkert ikke USA). *Moskovskij Komsomolets*. <http://www.mk.ru/politics/2016/11/09/rossiya-na-146-ne-amerika.html>
38. Kremlin.ru (31. december 2015). (oversat: Forordning fra Den Russiske Føderations præsident af 31. december 2016 nr. 683). <http://kremlin.ru/acts/bank/40391>
39. Kremlin.ru (31. december 2015). (oversat: Forordning fra Den Russiske Føderations præsident af 31. december 2016 nr. 683). <http://kremlin.ru/acts/bank/40391>
40. Elena Mukhametsjina (29. november 2015). (oversat: Russerne betragter deres land som en stormagt, men ønsker at leve "som i vesten"). *Vedomosti*. <http://www.vedomosti.ru/politics/articles/2015/11/...>
41. Russian Public Opinion Research Centre (10. juni 2016). (oversat: Rusland – vores stormagt). <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115728>
42. Pjotr Netreba (20. oktober 2016). (oversat: Stagnationen fortsætter 20 år). *Gazeta.ru*. <https://www.gazeta.ru/business/2016/10/19/10259831.shtml>
43. Dmitrij Trenin & Andrej Kortunov (24. juni 2015). (oversat: For USA er Rusland et tredjerangland). *Carnegie Research Center*. <http://carnegie.ru/2015/06/24/ru-pub-60488>
44. Mette Skak (2016). "Ruslands traditionelle værdier og politiske kultur". *Tidsskriftet Udenrigs*. Det Udenrigspolitiske Selskab.

Om forfatterne

Caroline Bilde Krogh-Jensen

Cand. mag. (russisk sprog og kultur). Fuldmægtig, Ruslandsansvarlig hos Atlantsammenslutningen. Kontakt: atlant@atlant.dk

Lars Bangert Struwe

Ph.d., generalsekretær i Atlantsammenslutningen. Kontakt: gs@atlant.dk

Atlantsammenslutningen

Atlantsammenslutningen blev oprettet i 1950 som følge af Danmarks ny erhvervede medlemskab af NATO, hvor neutralitet blev ændret til alliancesamarbejde.

Denne nye udenrigspolitiske retning affødte et behov for at informere befolkningen om Danmarks nye internationale rolle, og resultatet blev oprettelsen af Atlantsammenslutningen.

Som uafhængig folkeoplysningsorganisation har Atlantsammenslutningen således haft til opgave at oplyse danskerne om sikkerheds-, forsvars- og udenrigspolitik i mere end 60 år.

Atlantsammenslutningen støttes af en årlig finanslovsbevilling via Udenrigsministeriet.

*Atlantsammenslutningen
Ryvangs Allé 1, bygn. 203
2100 København Ø
Tlf. 3059 1944
Mail: atlant@atlant.dk*

Læs mere på www.atlant.dk